

I

Узаним улицама Старог града одзвањали су топот и клапарање. Отварале су се жалузине. Жене су излазиле на прозоре збуњене необичном буком.

Иза ћошкова камених кућа најпре се помаљала мршава кљусина која је једва вукла стару чергу. С предње стране кола седела је погурена Циганка средњих година. Главе оборене у страну, подозриво је гледала испред себе. Повремено би подизала поглед ка прозорима као да је хтела да каже: "Шта гледате, па не водимо мечку". Нервозно је повлачила сукњу при чему би сваки пут гурнула лактом мршаваог старца до ње. Оуглао на гуркање старац је мирно у крилу држао девојчицу. Из задњег дела черге провиривала је стара, Циганка. Незаинтересована за све што се око ње дешава лагано је увлачила и испуштала дим из дугачке муштикле. Поред кола су ишла два дечака.

Крећући се лагано колона стиже на трг. Старији мештани који су седели у башти ресторана, прекинуше свакодневна ћакулања и, као да не верују сопственим очима, лагано спустише шољице са кафом.

- Откуд ови овде?!

- У последњих двадесет година тешко да је у овом граду виђен иједан Циганин, а камоли черга.

Хамза заустави чергу крај чесме. Скиде шешир, обриса зној и довикну конобару из ресторана.

- Дај, дер, једно пиво!

Са кола нико није силазио, дечаци приђоше и напише се воде. Хамза узео пиво и, не испуштајући поводац из руке, седе на степениште уз чесму.

- Одакле идеш газда? - упита га један старац.

- А, вала, ни сам више не знам. Толики пут сам превалио, ови моји запели на мору се боље живи, боље ће нам бити, а овде сам камен и водурина. Још и ово сунце упекло.

- Није ни чудо што ти је вруће у тим цокулама.

- Е, а да ми не би тих цокула не бих макао од махале ни пар километара, а камоли стигао чак доведе.

- А ти газда запуцао из махале право у наш Стари град. Да нећеш, можда, овде на тргу и шатор да разапнеш? - заједљиво добаци један рибар.

- Шта знам, нови или стари град, мени је свеједно. Само, какав вам је па ово град. Све уске улице, не може ни човек са човеком да се мимоиђе. Ово није град него лавиринт, не знам ни где сам ушао, ни како ћу да изађем одавде. Него, има ли у близини нека ливада, има ли осим ових бодљи што висе и неко нормално дрво, да се човек склони у хладовину?

Тргом се проломи грохотан смех мештана.

- Хајде децо, изведите их из Старог града, нек иду горе на брдо изнад магистрале. Ливаду неће наћи, али сместиће се под неко "нормално" дрво.

Градом брзо поче да се прича: "Стигли први туристи и отворили нови камп на најлепшем видиковцу изнад града". Али, људима из Општине није било до шале. Ближио се почетак сезоне. Није прошло ни недељу дана како је Хамза разапео своје шаторе, а службеник из Општине дође у обилазак.

- Знаш, газда Хамзо, свако у овој држави има право да живи где му је воља, па тако и ви Цигани, али не иде то баш тако. Ово је туристички град, шта ће рећи странци када виде чергу и шаторе изнад града.

Општина је Хази доделила грађевински материјал да сазида скромну кућу. Обећали су му и посао, али под условом да не пушта децу да просе по граду.

Све је Хамза прихватио и ускоро поче да ниче грађевина на видиковцу изнад града. Али, како је градња одмицала мештани су се све чешће питали:

- Шта гради онај луди Циганин? То све више личи на кулу.

- Изгледа да му се допала наша Цитадела па је пожелео да живи у таквој.

И заиста, за месец дана Хамза са синовима подиже кулу. Шаторе је скупио, а чергу сместио под дрво. Допао му се живот са чврстим кровом над главом и сигурном платом.

Мештани се нису бунили, било им је свеједно да ли је кућа или кула. Чак им је доброћудни Хамза постао симпатичан. Све су се више навикавали на њега.

II

Лето је већ било на измаку. Сваким даном је све више мирисало на јесен. Само су се још најхрабрији купали у мору, а већина је одмор проводила у шетњи ривом.

- Добар дан, господине Марковићу! Је л'се то присећате младалачких ћакулања по риви? Вала враголан сте били, баш сте и прави позив одабрали. Онако виспрен и окретан момак могао је само новинар да постане. Ретко посећујете родни град, ни преко лета не долазите на одмор.

- Имам много обавеза, а посао је такав да практично и нема одмора. А,нисам ни жељан да дођем баш у јеку сезоне. Не волим туристичку гужву, доста ми је и оне београдске. Уосталом, само ми приморци знамо како је рана јесен лепа на мору. Него, реците ми каква је оно кула горе на видиковцу? Јесте да давно нисам долазио, али просто је невероватно да сам је сасвим заборавио.

- То вам је кула двадесетог века - насмеја се старчић. Наш Хамза је решио да уђе у историју као први Циганин који је оставио чергу и подигао кулу.

Новинар саслуша причу како је настала Хамзина кула и сутрадан професионална радозналост одведе га на видиковац.

Нашавши се пред кулом застаде изненађен призором који је угледао.

“Побогу човече, па ниси ваљда очекивао средњовековне витезове” - пребаци Марковић сам себи.

На малој заравни иза куле у хладу под дрветом седела је Магда и замишљено слушала сина како јој нешто прича. Знет мењањем струне на штапу за пецање,поред њих је седео старац Ђамил. Он се на свој начин прилагодио новим условима живота, прихватио је оно што му је највише одговарало. Свакодневно пецање није га много замарало, а и Алму би обрадовао по којом рибом за тигањ.

Кад угледа странца, Хамза устаде и пође му у сусрет. Чувши непознати глас изненађена и збуњена Алма остави послове и

изађе на врата. Код њих нико није долазио па је изненадна посета привукла и старчеву пажњу. Једино је Магда незаинтересовано запалила муштиклу и загледала се у страну.

- Добар дан, газда Хамзо! Добро си ти сазидао ову кулу, ни средњовековни зидари не би то боље извели.

- Дали добри људи, господине, па сам је сазидао. Иначе, где бих ја, од чега.

Марковић заустави поглед на черги која је стајала под дрветом на крају заравни.

- Видим чергу си сачувао да те подсећа на стари начин живота.

- Черга је, господине, циганска туга и радост. Нек стоји, никоме не смета, а 'леба не тражи.

Новинар се представи и мало по мало уз разговор сачека згодну прилику па рече:

- Одувек сам ја говорио да и ви Цигани можете да живите мирно и од својих руку, само вам треба пружити прилику. Сигуран сам да би ти сународници из старог краја завидели да знају како живиш. Није мала ствар заменити чергу или неку трошну кућу за овакву грађевину.

- Шта је знам, кад сам кренуо овамо нисам знао шта ме чека. Имао сам можда више среће. Прошлу зиму смо једва преживели. Чим је снег окопнио, ови моји почели сваки дан да ми чантрају на море, па на море. Не знаш ти, господине, шта је газити блато по махали, са првом кишом скупљати воду по кући, а на зиму не смеш ни да мислиш. Па, и код мене ти скитарска крв и цигански инат прорадили па реко', ајде. Пропаст сигурно нећемо, а можемо и негде успут да останемо. Черга је ту и шатор се брзо рашири.

- Немој тако Хамзо, скитарска крв. Сигуран сам да ти више нећеш никуда одавде, а черга ти више неће требати.

- Не затребала, добро нам је овде, али никад се не зна.

Два дана после прве посете Марковић поново сврати до Хамзе, па опет наведе разговор.

- Размишљао сам да напишем пар речи о теби. Да те сликам крај куле како палиш чергу за пример и подстрек твојим сународницима. Она ти више сигурно неће требати, само ти заузима то мало равног простора. Својим гестом ћеш показати и

осталом свету да нису Цигани баш такве скитаре и нерадници и да желите да се прилагодите савременом начину живота.

- Јесте, господине, прилагођавам се ја, ал' чергу не могу да спалим. Проклели би ме сви Цигани.

- Ма хајде, шта причаш, проклели.

Магда са новинарем није ни реч проговорила, али сад се прену из своје загледаности.

- А би ли твој отац, господине, гусле спалио, па то још у новине метно?

Новинар би затечен. Није му баш пријао Магдин поглед и ништа јој не одговори. У себи је помислио: "Какво поређење - гусле и черга!

Поново је дошао за пар дана. Овај пут је одвукао Хамзу у страну.

- Не могу, господине па, мајка би ме прва проклела. Сликај само кулу, шта ти треба спаљена черга.

- Била би упечатљивија слика, оставила би јачи утисак, а старицу ћеш ти лако убедити да је то за ваше добро. Видим ја, слуша она тебе. А што би те остали Цигани проклели?! Кад буду видели да у кули живиш само ће ти завидети.

Није било лако убедити Хамзу, али новинар је знао на коју карту треба да игра. Појачавао је код њега жељу да се покаже пред својима, да се похвали и то још са сликом у новинама. А признао је Хамза и да ће му новац који му је Марковић обећао, добро доћи.

Једног јутра у најтиражнијим дневним новинама у земљи осванула је Хамзина слика како крај куле спаљује чергу. Изнад слике и текста, преко целе странице крупним словима стајао је наслов: Раскид са традицијом.

III

- Ајме мени, ајме Господе! Шта је ово? Навала Цигана.

- Лепо сам говорила да оном Циганину није требало допустити да се насели у граду. Још су му дали оно чудо да сазида, каква будалаштина. Да неће можда и овима да омогуће да сазидају читав нови град.

Враћајући се са тржнице две жене су коментарисале групу Цигана која је долазила из правца аутобуске станице. И остали пролазници су застајкивали, добацивали, неко у шали, а неко са гневом.

- Ако сте дошли код Хамзе у госте, закаснили сте. Море више није за купање.

Вођа групе био је стасит човек средњих година. Неколико младића и двојица старијих Цигана, ишли су паралелно са њим. Пратиле су их три жене. Стара Циганка, и поред свог крупног стаса, ишла је доста брзо. Две вижљасте девојке су је благо придржавале. Сви су ћутали. Видело се да тачно знају где и зашто су дошли.

Када их је угледала како се пењу уском стазом ка кули Магда заврте главом и заплака се.

- Рекла сам да то неће на добро изаћи.

Задихана, клатећи се, према њој је ишла стара Циганка.

- Сестро, шта урадисте, читава махала нас је проклела. Нема нам тамо више ни места ни живота. Ако је Хамза памет изгубио, што га ти не заустави. Па још сте све то у новине метнули. Изгледа сте сви полудели - кукала је стара Циганка стално се крстећи и склапајући руке.

Хамза је био на послу, синови су дангубили негде у граду, а Ђамил је користио леп дан да упеца нешто рибе.

Кад видеше да нема никога од мушкараца Цигани запалише кулу, а затим се сјурише у град. И тек онда на улицама града настаде прави метеж. Растрчали су се на све стране. Улазили у ресторане, обишли тржницу и паркове и на крају се сви сретоше на риви.

- Мора да су видели дим па су се вратили код куле. Умакли су нам или су се завукли у неку мишју рупу - бесно рече вођа пристиглих Цигана.

Хамза је, заиста, угледавши дим кренуо ка кули. Трчао је улицом што је брже могао и гунђао у себи.

Забављен рибом и загледан у воду стари Ђамил је приметио дим тек кад се спустио изнад мора. Угледавши одакле долази, тргао је пецаљку из воде и потрчао заборавивши кесу са рибама. На риви је налетео на рођаке. Стао је као укопан. Али већ

наредног трена инстинктивно је скренуо у суседну улицу и почео да бежи.

Дечаки су све време били на степеништу у Старом граду и "новом игром" са шибицама измамљивали новац наивној деци.

Призор који ће мештани дуго памтити одиграо се у главној улици.

Ћамил је, већ на измаку снаге, излетео из једне узане уличице на главну и малтене се сударио са Хамзом.

- Нешто су запалиле, неспретне жене! - повика Хамза.

Сав задихан старац је заустио да каже, а Хамза је већ све знао. Из оне уске улице излетели су њихови рођаци. Било је касно да се побегне.

Ватрогасне сирене измамиле су дечаке на главну улицу где су угледали клупко људи. Деду и оца у првом тренутку нису разазнали, али када схватише да то они једва излазе на крај са бројнијом родбином, храбро ускочише у тучу.

Епилог туче није био нимало лак, а ко зна како би се све завршило да милиција није брзо стигла.

Када се мало опоравио Хамза је са својима отишао из града. Од стида преко ноћи је нестао, изненада, баш као што је и дошао. Куда је отишао нико није знао. Можда у стари крај да поново сагради чергу и искупи се за свој грех.

Остала је кула поцрнела од гара и зарасла у коров. И данас гледа град и море са видиковца. Мештани је зову Хамзина кула.